

Tekenen in de tijd 245

31 maart-6 april 2024

Hoe vier je eigenlijk de vreugde van Pasen? Erik Borgman vindt het antwoord in een boek over medische zorg aan daklozen, dat hij tijdens de Goede Week begon te lezen. Het luidt: niet in een keer, maar in stukken en brokken, telkens als er een schepsel opstaat tot haar of zijn ware leven.

Het hele christendom zit vol met paradoxen en degenen die zich door de verkondiging van Jezus' opstanding weten aangesproken, leiden een paradoxaal leven. Paulus vat deze paradoxen zo samen: wij zijn in zijn ogen

als bedriegers die de waarheid spreken, als onbekenden die iedereen kent, als stervenden die blijven leven, als streng gestraften die niet worden gedood, als treurende die altijd verheugd zijn, als armen die velen rijk maken, als havelozen die toch alles hebben (2 Korintiërs 6,8-10).

Het christelijk bestaan past niet goed in de wereld zoals zij is en gezien vanuit het perspectief van deze wereld combineert het zaken die niet te combineren vallen. Het uitpakken van het citaat van Paulus zou veel meer ruimte vragen dan die van één column, maar laten we bijvoorbeeld eens stilstaan bij dat 'treurende die altijd verheugd zijn'. Treurend over de staat van de wereld en wat dat voor mensen betekent. Maar verheugd dat dit aan het licht komt en zo zichtbaar wordt dat fundamentele veranderingen nodig zijn. Willen we ons leven redden, dan moet we de manier waarop wij nu leven, verlaten en tot een totaal nieuwe manier van leven komen. Gelovigen weten dat en ze weten ook dat dit niet zomaar zal gebeuren. Maar te midden van de treurnis daarover zijn ze verheugd dat er niettemin al een nieuw begin mogelijk is – en werkelijk.

Ik schrijf dit allemaal uit een zeker schuldgevoel. Het is mij naar mijn gevoel niet goed gelukt in mijn Paasoverweging uit te komen bij de uitzinnige vreugde die bij dit feest past. In de formulering van de pefatie van Pasen in het Altaarmissaal: 'Voorgoed heeft [Jezus] de dood ontwapend en gedood; Hij is opgestaan en alles heeft Hij nieuw gemaakt.' Dat is zo *over the top* dat je er alleen maar uit je dak van kunt gaan. Zeker, we zongen 'U zij de glorie', we luidden de klok bij het 'De Heer is verrezen, ja, Hij is waarlijk verrezen' en eerder hadden de kerkklokken de binnenstad doen daveren, maar het is alsof er bij ons een rem op blijft zitten. Moeten wij, zoals sommigen vinden, meer doen aan jubelen en prijzen? Ik denk dat we moeten inzien dat wij als gelovigen inderdaad anders blij zijn dan 'de wereld', zoals Paulus zegt: als treurende die toch steeds verheugd zijn.

Ik begon afgelopen week in een boek dat voor mij de aard van deze tegendraadse vreugde duidelijk maakt. Ik zeg 'voor mij', want het is geen theologisch of spiritueel boek en is er niet op uit om de eigen aard van de christelijke vreugde te duiden. Het gaat om een documentair verslag over de manier waarop onder leiding van een zekere dokter Jim O'Connell in de Amerikaanse stad Boston de medische zorg voor daklozen gestalte krijgt. De schrijver is Tracy Kidder, een veteraan in het maken van dergelijke literaire documentaires en de titel is *Rough Sleepers*, de moeilijk vertaalbare Engelse aanduiding voor mensen die overnachten op plaatsen die daarvoor niet bedoeld of speciaal geschikt zijn. Het boek omspannt de inmiddels decennialange carrière van Jim O'Connor als straatarts en begint als hij als

veelbelovende jonge arts voor één jaar – zo is dan de bedoeling – gaat werken in een programma gericht op het verlenen van medische zorg aan mensen die op straat leven. Het waren verpleegkundigen die begonnen te zorgen voor het sinds het begin van de jaren 1980 groeiend aantal daklozen en sommigen stonden vijandig tegenover artsen en hun onvermogen om naar patiënten te luisteren.

De verpleegkundige die O'Connor onder haar hoede neemt, zegt dat hij afscheid moet nemen van de benadering die hij als co-assistent in het ziekenhuis heeft geleerd. Niet beginnen bij medische diagnoses en de gebruikelijke behandelmethodes zo gecontroleerd mogelijk uitvoeren, maar beginnen met het winnen van het vertrouwen van de patiënt. Zo naar hem of haar luisteren dat duidelijk wordt wat zij of hij nodig heeft. Met het oog hierop wordt de daklozen die op de medische post binnenkomen allereerst de voeten gewassen, vermoeid en pijnlijk als deze zijn van het lopen en het steeds maar weer in de rij staan. Ik las over het ritueel, waarvan Tracy Kidder zelf de Bijbelse connotaties signaleert, op de avond van Witte Donderdag, na zoals elk jaar het verhaal te hebben gehoord van Jezus die zijn leerlingen de voeten wast bij het Laatste Avondmaal:

Begrijpen jullie wat Ik gedaan heb? Jullie spreken Mij aan als Leraar en Heer, en dat doen jullie terecht, want dat ben Ik. Maar als Ik, de Heer en Leraar, jullie voeten heb gewassen, dan behoren ook jullie elkaar de voeten te wassen. Ik heb jullie een voorbeeld gegeven, opdat jullie zouden doen zoals Ik voor jullie heb gedaan (Johannes 13,12-15).

De verpleegkundige die O'Connell instrueert tot het voetwassingsritueel is een radicaal katholiek in de lijn van Dorothy Day and de Catholic Worker, en lekenfranciscan. Haar benadering is echter allerminst wereldvreemd. Inderdaad beginnen de daklozen O'Connor na enige tijd aan te spreken op zijn medische expertise, waarvan zij blijkbaar gehoord hebben. Ze beginnen hun verhaal te vertellen en hij, die zijn collegegeld verdiende als barkeeper en daardoor al een flinke luistertraining achter de rug had, leerde in hun verhalen te horen wat ze nodig hadden.

Enigszins verborgen zit in *Rough Sleepers* een fundamentele discussie over hulpverlening en menselijke waardigheid. Na enige jaren krijgt O'Connor het gevoel dat het werk als straatarts Sisyfusarbeid is: steeds opnieuw beginnen en geen merkbare vooruitgang. Integendeel, steeds meer patiënten. Zuster Barbara, de lekenfranciscan dient hem met haar nuchtere, maar onschokbare geloof van repliek: 'Jim, je bent een dokter. Je bent God niet. Er zijn dingen die je niet kunt fixen. Je moet gewoon je werk doen.' Ook O'Connor is na verloop van tijd zo zakelijk mogelijk gaan praten over zijn werk. Hij houdt zichzelf voor: 'Hier ben ik voor opgeleid. Ik wilde zorgen voor mensen die ziek zijn. En, o mijn God, ik *ben* me toch in een wereld van zieke mensen terecht gekomen!' Hij is nooit teruggegaan naar het ziekenhuis, naar de stageplaats bij oncologie die hem beloofd was als hij bereid was een jaar staatarts te zijn. Hij kon zijn mensen niet in de steek laten.

Is het verlangen om te zorgen het geheim van de straatarts Jim O'Connor en zijn teamgenoten? Kidder suggereert dat er iets essentieels bij komt en dit iets beschouw ik als een specifiek christelijke houding. Het is uiteindelijk liefde voor de mensen met wie zij werken, maar zo geformuleerd lijkt het te eenvoudig. Het valt immers niet mee iemand lief te hebben die je eerst niet vertrouwt, als hij je wel vertrouwt eist dat je hem helpt, vervolgens allerlei dingen doet die de effectiviteit van je behandeling

ondergraven en dan kwaad is op jou omdat hij niet beter wordt. Kidder tekent voor de houding die O'Connor kenmerkt uit de mond van een van zijn informanten het woord 'voor-bewondering' op, *pre-admiration*. Het is het tegenovergestelde van vooroordeel:

Ik denk dat Jim een houding heeft van voor-bewondering voor de mensen die hij nog niet kent. Zijn vooronderstelling is: 'Uiteindelijk ga ik deze persoon aardig vinden. Na verloop van tijd zal ik naar alle waarschijnlijkheid een reden vinden om hem om haar of hem aardig te vinden. Ik ken die alleen nu toevallig nog niet.'

Ten diepste gaat het niet om wat en hoe mensen zijn en hoe ze verschijnen, maar wat en hoe zij kunnen worden. Hun huidige gestalte is daar hooguit een begin van en moet zo worden gezien. Zoals de eerste Johannesbrief formuleert: 'Nu al zijn wij kinderen van God, en wat wij zullen zijn is nog niet verschenen; maar wij weten dat, wanneer Hij zal verschijnen, wij aan Hem gelijk zullen zijn; want wij zullen Hem zien zoals Hij is' (3,2-3). Wie in een ander de gelijkenis van God kan zien die zij of hij nu nog niet heeft, maar geroepen is te realiseren, die ziet iedere persoon als van absoluut belang. Hij of zij is niet langer het ene exemplaar van de categorie van de daklozen, wiens succesvolle behandeling in het niet valt bij die van degenen die niet worden bereikt en kunnen worden geholpen.

Zoals Jezus in het Lucasevangelie formuleert, aan het einde van de parabel van de Verloren Zoon: 'We moeten feestvieren en blij zijn, want die broer van je was dood en is weer levend geworden, hij was verloren en is teruggevonden' (Lucas 15,32). Zo vieren wij de overwinning van Pasen: niet in een keer met tromgeroffel en trompetgeschal – al is daar op zijn tijd niets mis mee – maar in stukken en brokken, telkens als er een schepsel opstaat tot haar of zijn ware leven.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus